

РОЗДІЛ 3

ГЕОГРАФІЯ США НАСЛІДКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

В далекому минулому на територіях, які потім увійшли до складу держави – Сполучених Штатів Америки, перед прибуттям сюди європейців, проживало не більше ніж 800 000 населення, яке було зорганізоване у невеликі племенні об'єднання.

Культура різних племен американських індіанців істотно відрізнялася одна від одної. Так, наприклад, лише на каліфорнійському узбережжі в ужитку було кілька сотень різних діалектів. Індіанці публо, що жили на території сучасного штату Нью-Мексико, перебували, очевидно, під культурним впливом ацтеків. Вони жили у постійних поселеннях і будували великі зрошувальні системи. Індіанці піути в районі Великого басейну жили у тимчасових солом'яних чи очеретяних помешканнях і вели напівкочове існування, засноване на збиранні їстівних рослин та полюванні на дрібних тварин. Інуїти, чи, як їх ще називають, ескімоси, як порівняно недавні перед європейцями прибульці на американський континент, підтримували культурні зв'язки з інуїтами Гренландії та Сибіру.

Хоча американські індіанці і утворювали якийсь час певний бар'єр на шляхах поширення перших поселень європейців, проте його досить швидко було подолано. Багато індіанців просто померло від нових інфекцій, завезених європейцями, таких, як віспа чи кір, не дочекавшись навіть першого безпосереднього контакту з європейцями. Якась частина індіанського населення досить суттєво допомагала європейським переселенцям, особливо протягом перших десятиліть колонізації. Але згодом більшість із них чи загинуло у сутичках, чи було виселено до резервацій на Заході. В міру того як американські поселення просувалися на захід, туди ж пересувалися американські індіанці та їхні резервації.

БУДІВНИЦТВО ПОСЕЛЕНЬ

Хоча й неможливо точно підрахувати, скільки чоловік прибуло до Сполучених Штатів з Європи, приблизні підрахунки виводять нас на цифру у 60 мільйонів.

Перший потік еміграції ішов з північно-західної Європи. На час першого перепису населення, що відбувся у Сполучених Штатах у 1790 році, понад дві третини білого населення походили з Великобританії, за ними за чисельністю йшли німці та голландці.

Еміграція до Північної Америки дещо уповільнилася між 1760 та 1815 рр. Це був час постійних воєн у Європі та Північній Америці, як, до речі, і в Атлантичному океані. Між 1815 роком та початком Першої Світової війни у 1914 р. еміграція до Америки зростала з кожним десятиріччям. Протягом першої половини цього періоду більшість емігрантів також прибували з північно-західної Європи. Протягом наступних десятиріч за ними почали прибувати мігранти з південної та східної Європи. Близько 1913 року понад чотири п'ятих всіх іммігрантів прибували до Сполучених Штатів саме з цих регіонів Європи, а особливо з Італії, Австро-Угорщини та Росії.

Причини такого переселення ґрунтуються у впливові промислової революції. Вона почалася на Британських островах та у так званих низовинних країнах Європи у XVIII сторіччі і протягом наступних 150 років поширювалася все далі на південний схід континенту. Паралельно з індустріалізацією відбулося стрімке зростання кількості населення та зменшення смертності. Основне спрямування у економіці європейських країн та США перемістилося в бік індустріального виробництва, почали стрімко зростати міста і пропорційно зменшуватися сільське населення. Проте зростання потреби у промислових робітниках не всюди збігалося із темпами зростання виробничих сил, що і породжувало еміграцію.

Варто зауважити, що переселенці, прибуваючи до Сполучених Штатів, як правило, обирали для проживання регіони, кліматично подібні до тих, які вони полишили вдома в Європі. Прикладом цього може бути значна частка населення із скандинавських країн у Міннесоті та обох Дакотах. Водночас треба відзначити, що саме ці штати були прикордонними під час найбільшої хвилі міграції скандинавів до США. Також треба зазначити, що мозаїчність етнічної структури Сполучених Штатів – це результат так званого руху до сприятливих можливостей, а такі можливості перш за все можна було знайти у прикордонних сільських поселеннях і лише згодом у містах.

Дещо по-іншому відбувалася міграція на американський південь чорношкірого населення. Це було, мабуть, найбільш масове переселення на таку велику відстань в історії людства після переселення європейців. Мабуть, близько 20 мільйонів чоловік не з власної волі полишило Африку. Вважається, що приблизно 500 000 чорношкірих прибуло

безпосередньо до Сполучених Штатів. В основному вони прибували сюди вже з островів Карибського басейну, а не безпосередньо з Африки. Згідно з переписом 1790 року, 20 відсотків американських громадян мали африканське походження. Протягом наступного періоду відбувалася незначна імміграція африканців, але, незважаючи на це, загальний відсоток чорношкірого населення з часом зменшився дуже незначно.

У двадцяті роки ХХ сторіччя у Сполучених Штатах було прийнято перші основні закони про обмеження імміграції. Ці обмеження разом з Великою Депресією у тридцятих роках, а згодом і Друга Світова війна істотно знизили щорічну імміграцію порівняно із станом на 1913 рік. Починаючи з 1945 року, кількість прибульців знову дещо зростає. А у 1960 році взагалі було знову прийнято значно ліберальніші імміграційні закони. Наприкінці 1980-х найбільше іммігрантів до Сполучених Штатів прибувало з Мексики, Філіппін та країн Вест-Індії. Нині Сполучені Штати приймають приблизно 700 000 легальних іммігрантів щороку, а ще близько 275 000 чоловік потрапляють до країни нелегально.

Поселення перших іммігрантів були невеликими, розташовувалися поблизу морського узбережжя і орієнтувалися швидше на Європу, а не на країну, що простиралася перед ними. Коли деякі поселення і розташовувалися, ніби в порядку експерименту, далі від океану, їх все-таки будували вздовж великих водних шляхів, які мали б забезпечувати хороший торговельний зв'язок з узбережжям і з Європою. Саме тому перші вихідці з Британії спочатку заселили узбережжя Чесапікської затоки та річок, що в неї впадають, а також розселилися тонким пасмом, збудувавши свої поселення вздовж порізаного бухтами узбережжя Нової Англії. В цей час голландці оселялися вздовж річки Гудзон та поблизу Нового Амстердама (Нью-Йорка), а французи поступово заселяли береги вгору по річці Святого Лаврентія.

Протягом перших 150 років від заснування перших постійних поселень європейців, тобто приблизно до 1765 року, європейці просунулися вглиб північноамериканського континенту не далі східних схилів Аппалачських гір. Протягом наступного сторіччя прикордонні поселення досягли узбережжя Тихого океану, а у 1890 році Бюро переписів Сполучених Штатів Америки оголосило, що таке поняття, як прикордонне поселення, відійшло у минуле.

Це швидке просування на захід було наслідком загальної переорієнтації країни від Європи на себе. Вже на початку ХІХ сторіччя багато американців вважали просування вглиб континенту і його освоєння сенсом свого буття. Земельні закони країни тільки заохочували просування вперед і захоплення нових земель. Водночас чим більше зростала

кількість населення, тим більше людей прагнули покращити свою долю, переселяючись на захід.

У східній частині Сполучених Штатів приблизно до території сучасного Канзасу та Небраски поселення посувалися на захід досить рівномірно. Якщо бути більш точним, то вони просувалися дещо швидше вздовж природних транспортних артерій, таких, як, наприклад, річка Огайо, і трохи повільніше у інших місцях, де не було великих річок.

Поселення почали особливо швидко просуватися на захід, коли вони досягли внутрішніх рівнин. Річка Міссісіпі і більшість її притоків були легкими шляхами для просування вглиб території, і поселенці знаходили прекрасні розлогі сільськогосподарські землі разом із загально хорошими кліматичними умовами для вирощування зернових. Ці землі простягалися від західних відрогів Аппалачських гір вглиб Великих рівнин.

Водночас на захід від Скелястих гір та на Алясці суцільна мережа поселень загально не склалася, оскільки на значній частині цих обширних територій або надто сухо, або надто гаряче, або за холодно, щоб вести сільськогосподарське виробництво. Складні топографічні умови, що тут існують, перешкоджають транспортним перевезенням і також обмежують можливості ведення сільського господарства. Поселення в основному громадаються в тих місцях, де можна знайти хоч якісь умови для економічного розвитку. В результаті на обширних незаселених територіях лише подекуди зустрічаються невеличкі поселення.

У 1990 році кількість населення Сполучених Штатів наближалася до 250 мільйонів чоловік, а його щільність сягала в середньому 235 чоловік на квадратний кілометр. Нині ми можемо виділити три головних зони заселення. Перша і основна зона вписується у чотирикутник, який визначається містами Бостон (Массачусетс), Чикаго (Іллінойс), Сент-Луїс (Міссурі) та Вашингтон (округ Колумбія): тут розташовано 7 з 12-и найбільших міст США. Це найрозвиненіша з економічної точки зору територія, на якій, власне, і зароджувалася американська економіка. Прекрасні природні шляхи сполучення та чудові бухти по всьому Атлантичному узбережжю були примножені густою мережею добре збудованих шляхів сполучення. Значна частина найкращих в країні сільськогосподарських земель, а також багаті поклади природних мінеральних ресурсів лежать у цьому ж таки регіоні чи поруч із ним.

Південніше і західніше першої зони і далі на захід, аж до східних кордонів Великих рівнин, простирається друга зона заселення. Переважну кількість кращих сільськогосподарських угідь Сполучених Штатів розміщено в цій зоні, і більшість із них обробляється. Основна частина цієї території заселена, хоча щільність населення тут і значно нижча, ніж у першій зоні. Міста тут розташовані далі одне від

одного, аніж у першій зоні, і тут вони виконують перш за все роль регіональних виробничих центрів та центрів сфери обслуговування.

І, нарешті, остання – периферійна – зона заселення лежить на захід від середини Великих рівнин. Тут в основному розташовані окремі, далеко один від одного розкидані населені пункти, що завдячують своїм економічним зростанням якимось певним обставинам чи подіям. І хоча деякі регіони нині досить густо заселені, особливо райони навколо затоки Сан-Франциско, чи навколо Лос-Анджелеса, або низовина Паджит-Саунд у штаті Вашингтон, – більшість територій цієї зони залишається малозаселеними.

Історію заселення території Сполучених Штатів можна поділити на три основних періоди. Першим був період великих переселень із заходу на схід, згодом розпочався потужний рух із сільської зони в міста, і, нарешті, настав нинішній період, який характеризується передусім далекими переїздами значних мас населення з однієї густозаселеної зони в іншу.

Якщо можна вважати, що населення країни досить рівномірно і поступово просуваюлося зі сходу на захід з кожним новим десятиліттям, то, навпаки, треба відзначити, що урбанізація у США відбувалася дуже нерівномірно. Тоді як у 1790 році менше ніж 10 відсотків населення можна було б, і то з певними застереженнями, визначити як міське, через 200 років, на 1990 рік, три чверті населення вже з повним правом можна вважати цілковито міськими жителями.

Ці статистичні дані відображають не лише відносне зменшення сільського населення, але також і абсолютне зменшення кількості фермерів, тобто громадян, що працюють у сільськогосподарській сфері, та членів їхніх родин. Так, наприклад, лише у проміжку між 1960 та 1987 роками частка фермерського населення скоротилася з понад 15 мільйонів чоловік до менше ніж 6 мільйонів чоловік.

Цілковита відповідальність за переселенський рух американців із сходу на захід, а згодом із сільської місцевості у міста лежить на їхньому уявленні про пошук сприятливіших економічних можливостей. У першому випадку все більше і більше вільних земель відкривалося в міру просування кордонів держави все далі на захід. Згодом промислова революція здійняла колосальну хвилю переселення в міста. Оскільки нині більшість американських громадян проживають у містах, а економіка держави також зосереджена у містах, то зміни в орієнтації економіки на ту чи іншу галузь лежать в основі міграції населення переважно між тими регіонами, де зосереджені великі міста.

Багато вчених та політиків нині пропонують вважати Сполучені Штати вже постіндустріальною державою. Вони виходять з того, що у наш час великий людський потенціал на великих територіях задіяний у не виробничій сфері,

а у сфері надання послуг, а також використання та створення інформації. Кількість американців, зайнятих у виробництві, зросла дуже мало протягом останніх двох десятиліть, хоча у сфері обслуговування та управління відбувся просто таки справжній бум. Крім того, зросла кількість тих, хто працює у виробництві продукції високої якості та високих технологій, наприклад, електронних компонентів, яке можна розмістити практично у будь-якому регіоні держави. Завдяки цьому все більше людей може дозволити собі жити там, де вони забажають.

УРБАНІЗАЦІЯ

В більшості регіонів Америки існують міські зони, що зростають як територіально, так і за кількістю населення. А деякі з них, особливо так звані міста-осердя, зростають настільки, що основні райони забудов зливаються, і тоді утворюються великі міські агломерації. Група таких великих міст, що простяглася від Бостона (Массачусетс) до столиці держави – Вашингтона, вздовж всього північно-східного узбережжя Сполучених Штатів, може бути яскравим прикладом такої агломерації. Вздовж південного узбережжя Великих озер пролягає інша подібна зона. Щоправда, міста там трохи менші за розміром і розташовані ширше. Мілуокі у Вісконсині та Чикаго у Іллінойсі окреслюють цей регіон із заходу, а Буффало, що у штаті Нью-Йорк, та Пітсбург у Пенсильванії обмежують його на сході. Деякі дослідники зараховують до таких зон район, що виник у Південній Каліфорнії від Сан-Дієго до Сан-Франциско вже наприкінці XX сторіччя. До них відносять також східне узбережжя та район центральної Флориди.

Найбільші міські агломерації розвинулися у США на перехрестях транспортних шляхів. Передусім вони виникали там, де сходилася земля і вода, тобто суходільні та водні транспортні шляхи. Деякі з таких міських центрів розташовані на морському узбережжі або в гирлах великих річок, інші – на узбережжі великих судноплавних річок. А були такі, які розвинулися на берегах річок чи каналів, поглиблених чи збудованих з метою забезпечити населенню цих міст кращий доступ до великої води – океану. Інші фактори також відігравали важливу роль. Це, наприклад, близькість до джерел сировини, відіграла свою роль також сприятливість чи несприятливість навколишнього середовища для проживання великої кількості людей. Однак там, де товари та люди повинні були змінювати один вид транспорту на інший, виникали особливо сприятливі умови для обробки, обміну, виробництва, перепакування, продажу та придбання товарів.

Звичайно, не всі міста виникли завдяки такій, можна сказати, «водній» орієнтації. Атланта (Джорджія), Денвер (Колорадо), Даллас-Форт Ворт (Техас) розташовані далеко від океану чи від великих водних артерій, але вони стоять

на давніх транспортних перехрестях. Так, наприклад, Атланта, збудована на південних відрогах Аппалачських гір, стала ключовим центром залізничних перевезень на півдні, починаючи з 1860-х років.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Дехто стверджує, що одна з найважливіших причин єдності Сполучених Штатів Америки полягає в тому, що вони об'єднані не лише географічно і соціально, а ще й однією мовою. Проте, маємо зауважити, що ті регіони, які ми виділяємо у цій книзі, мають почасти і свої власні культурні традиції.

Існує багато способів виявити таку регіональну варіативність на рівні культури. Так, наприклад, Індіана, Кентукі, Огайо та Іллінойс дають країні набагато більше професійних баскетбольних гравців, так би мовити, на душу населення, ніж решта регіонів країни. Переважна більшість співаків у стилі раннього кантрі походить з верхнього півдня.

Місцевий краєвид складається з двох факторів: природного (даного навколишнього середовища) та культурного впливу на нього. Система землеустрою, яка використовувалася у Сполучених Штатах протягом XIX сторіччя, сформувала так само систему чітких прямокутників як складник пейзажу на середньому заході. Німецькі та англійські фермери з південно-східної Пенсильванії будували великі двоповерхові ферми із сховищами для сіна на другому поверсі, висунуті над першим поверхом на один бік. Поки ті, що вивчають народну архітектуру, сперечаються про їхнє походження, решта погодиться, що це визначальний елемент культури в пейзажах цього регіону.

Етнічну належність районів у багатьох містах можна визначити за назвами невеликих крамничок та ресторанчиків. І хоча багато особливостей культури у США є сталими та консервативними, проте змінність – важливий складник загальноамериканської культури. Більшість змін у галузі культури – результат змін в економіці та технологіях. Постійні міграції є також важливим фактором розвитку та формування культури.

Однією з важливих особливостей власне американської культури, найбільш цікавих і промовистих, є належність громадян до різних релігій, релігійних угруповань чи конфесій. Кілька великих християнських конфесій з'явилося в Америці разом з європейськими переселенцями. Поширення в регіоні тих чи інших конфесій тісно пов'язане з наявністю там достатньої кількості представників тієї чи іншої етно-конфесійної групи емігрантів та їхніх нащадків. Так, наприклад, переселенці з Німеччини та скандинавських країн перенесли на терени Сполучених Штатів свою лютеран-

ську церкву, яка поширена переважно на півночі Великих рівнин та на північному заході сільськогосподарського регіону. Іспанці на південному заході країни, вихідці з південної та східної Європи на північному сході та середньому заході, а також населення багатьох міст за винятком крайнього півдня та французької Акадії, які емігрували сюди з південної Луїзіани, – усі вони зберегли в переважній більшості вірність релігійним поглядам своїх батьків. Саме це і пояснює таке значне поширення римо-католиків у Сполучених Штатах.

Сполучені Штати також можна вважати батьківщиною формування нових конфесій. Кілька таких конфесій, як, наприклад, конфесія єпископаліан (раніше вони були частиною англійської Англіканської церкви), були створені під час американської революції, наприкінці вісімнадцятого сторіччя. Пресвітеріанська релігія у Сполучених Штатах також розділилася на кілька конфесій в результаті розколу американського суспільства, що стався внаслідок громадянської війни.

Інше пояснення такого розмаїття конфесій та вірувань слід шукати також і у процесах творення власне американської релігії. Окремі особистості створювали свої власні церкви, або церковні об'єднання, або групи з церковних братств чи об'єднань і, полишивши вже існуючі організації, намагалися сформувати нову організацію. Часом це відбувалося через розходження в інтерпретації певних біблійних положень, часом через незгоду з адміністрацією даної церкви.

Одним з прикладів такої власне американської церкви може бути Церква Ісуса Христа – Святих Останніх Днів, загальновідома як Церква мормонів. Її було засновано у нетрях штату Нью-Йорк в середині XIX сторіччя. Її послідовники згодом перенесли її діяльність на захід континенту в пошуках ізольованих місць, де вони селилися, сподіваючись, що інші люди не заважатимуть їм слідувати їхнім переконанням. Тому вони обрали віддалений штат Юта, де нині більшість жителів – мормони.

Конфесія баптистів на півдні США утворилася також під впливом кількох факторів, подібних до вже описаних вище. Баптизм було привезено до Америки ще першими європейськими поселенцями як особливу, так звану непроголошену церкву, що її було засновано в пошуках свободи у виконанні церковних обрядів. Протягом останньої третини XIX сторіччя вона виступила своєрідним релігійним виразником культури півдня і стала там головною регіональною церквою. І нині можна визначити, тяжіє та чи інша громада культурно до традицій півдня, за наявності в ній хоча б однієї з Південних Баптистських церков. ■